DIACRONIA
Impavidi progrediamur!

RECENZIE

doi:10.17684/i10A151ro
ISSN: 2393-1140
www.diacronia.ro

Catagrafiile Vistieriei Moldovei (1820–1845). IX. *Ținutul Vaslui*. Partea 1 (1820), volum editat de Mircea Ciubotaru și Lucian-Valeriu Lefter, Casa Editorială Demiurg Plus, Iași, 2016, 514 p.

Daniela Butnaru*
Institutul de Filologie Română „A. Philippide", Str. Th. Codrescu 2, 700481 Iași, România

Colecția *Catagrafiile Vistieriei Moldovei*, coordonată, într-o abordare multidisciplinară, de un lingvist—Mircea Ciubotaru—și de un istoric—Silviu Văcaru—, a fost inițiată în anul 2008, din dorința coordonatorilor și a colaboratorilor de a facilita accesul publicului de specialitate la o serie de documente nu ușor de consultat, deoarece ele au fost redactate cu slove chirilice, iar originalele pot fi cercetate doar la sala de lectură a Arhivelor. Cîteva volume au apărut mai întîi la Editura StudIS (în perioada 2008–2011), iar din 2013 au fost reeditate aceste prime volume și s-a continuat publicarea următoarelor recensăminte la Casa Editorială Demiurg Plus; pînă în prezent au fost editate catagrafiile ținuturilor Romanului (trei volume), Iași, Cîrligăturii, Bacău, Hîrlău, Herții, Botoșani, Putna, Vaslui, Fălciiul și Suceava.

„Nu există un izvor documentar mai amplu, mai bogat decît acesta pentru reconstituirea realităților demografică, administrativă, economică, socială și onomastică a ținutului de la începutul secolului al XIX-lea", scrie Mircea Ciubotaru în ampla *Introducere* (p. VII) care deschide volumul, iar afirmația nu este deloc exagerată. Din aceste recensăminte, constînd în înregistrarea nominală a proprietarilor de moșii și a locuitorilor plătitori de bir sau scutiți, cu scopul de a avea o evidență asupra resurselor umane și materiale, pot fi extrase informații privind migrația populației, starea materială a localnicilor, apartenența lor etnică sau confesională, relațiile lor de rudenie, starea lor civilă, structura fiscală și socială a populației la acea vreme etc.

Introducerea, un adevărat studiu monografic, prezintă cititorului epoca surprinsă în aceste documente, face comparații cu alte ținuturi în ceea ce privește numărul de locuitori și de localități, puterea economică a acestora din urmă prin numărul de birnici și posibilitățile materiale, categoriile fiscale scutite de bir. De asemenea, este explicată modalitatea în care se stabilea impozitul, se arată care erau sumele cerute și ce valoare aveau, prin comparație cu prețurile unor diverse alimente sau servicii de la acea vreme. Autorul *Introducerii* arată că din aceste recensăminte se pot face analize privind îndeletnicirile locuitorilor plătitori de bir din ținutul Vaslui, privind situația financiară a satelor, tipurile de stăpînire sau se pot obține informații privind tabloul demografic al regiunii.

Folosindu-se de informațiile din această catagrafie, dar și de vastele sale cunoștințe istorice, Mircea Ciubotaru realizează aici și o reconstituire a imaginii tîrgului Vaslui de la începutul sec. al XIX-lea: o localitate mai degrabă medie ca mărime, în raport cu alte tîrguri moldovenești din epocă, avînd probabil înfățișarea unui sat, cu negustori greci și evrei care asigurau un comerț „firav" (p. XXV).

Listele din *Catagrafiile Vistieriei Moldovei* sînt importante și pentru că surprind începutul uneia dintre etapele principale ale denominației personale, aceea a implementării sistemului binominal la scară mare. În condițiile în care majoritatea localnicilor aveau la acea epocă un singur nume, cunoscut astăzi ca prenume, inevitabil apăreau omonimii, iar pentru a face posibilă diferențierea persoanelor, cu atît mai necesară într-o astfel de recenzare, a fost adăugat un al doilea nume (poreclă sau supranume) ori un determinant lexical complementar (p. XXXI). Nefiind folosite majuscule în textul manuscrisului, a fost foarte dificil pentru editori să discearnă cînd este vorba de nume de familie și cînd este notată o informație privind etnia, meseria, proveniența locuitorului etc., în unele cazuri neputînd exista siguranța alegerii corecte.

Observarea celui de-al doilea nume din aceste

*Adresă de corespondență: *d_butnaru@yahoo.com*.

liste ne arată că acesta se stabilea de multe ori în funcție de proveniența geografică a persoanelor—*Ungureanu*, *Munteanu*, *Bistriceanu*, *Bîrgăoanu* (multe exemple sînt date chiar în *Introducere*, la p. XXXII–XXXIV)—, după etnia acestora—*Lipovanu*, *Rusu*, *Sasu* (p. XXXIV)—sau după meserii—*Biholar*, *Cărăușul*, *Cizmariu*, *Jîtaru*, *Vezăteu* (p. XXXIV–XXXV). În alte cazuri, chiar mai expresive, anumite trăsături distinctive ale unor localnici au fost surprinse plastic de vorbitori și folosite pentru identificare: *Ioniți Minciună* (p. 31), *Ion Supțîrelu* (p. 31), *Toader Albinețu* (p. 39), *Toader Spînul* (p. 48), *Alexa Rusu sau Barbăroșîi* (p. 52), *Ionașcu Picioroagă* (p. 64), *Angheluță Capumari* (p. 66), *Gheorghe Gogomanu* (p. 70), *Ion Gușat* (p. 83), *Ioniță Cușmanalt(ă)* (p. 98), *Mihai Barbălată* (p. 109), *Dumitru Bej(e)n(a)r sau Buzabrici* (p. 119), *Vasîli Sîrbu sau Căcăreazi* (p. 119), *Luca Gurăalbă* (p. 146), *Grigoraș Dorulelii* (p. 152), *Vasîli Pizdilă* (p. 157), *Iordachi Sfredel* (p. 158), *Vasîli Voiosu* (p. 163), *Iftemi Bogdaprosti* (p. 170), *Toader Izmană* (p. 174), *Gheorghi Nebunu* (p. 180) etc. Exemple numeroase de felul *Grigori Găină sau Guguți*, *Macoveiu Găină sau Guguți*, *Grigori Ungureanu sau Velniceriu* (p. 7), *Petre Pădurariu sau Crăciun* (p. 12), *Toader Rusu sau Butnariu* (p. 13), *Costandin Rusu sau Bejenar* (p. 14), *Ioniți Gîdinceanu sau a Măriei* (p. 18), cu indecizia alegerii între două supranume sau porecle, confirmă faptul că adoptarea celui de-al doilea nume este încă în stadiul de început.

Catagrafiile reprezintă și o oglindă a ocupațiilor locanicilor de odinioară, prin precizări ca „fiindu-i prisăcar", „fiind pădurari și văcari", „preoți", „diiaconu", „sacagiu", „săimeni", „școleri" (adică învățători), „cărăușie", „vînătorie" sau prin determinanții lexicali care însoțesc prenumele unor persoane (*cărucer*, *crîșmariu*, *hahamu*, *jitar*, *morar*, *pădurar*, *păscar*, *portărelu*, *rotar*, *scutar* etc.); în foarte multe cazuri numele meseriei a devenit deja nume de familie (*Baciul*, *Butnariu*, *Ciobanu*, *Ciobotariu*, *Cojocariu*, *Crîșmariul*, *Croitoriu*, *Curălariu*, *Dascalu*, *Dulgheriu*, *Fîntînariu*, *Funariu*, *Grădinariu*, *Harabagiu*, *Jitariu*, *Morariu* și *Morărița*, *Olariu*, *Pînzariu*, *Prisăcariu*, *Rotariu*, *Săcrieriu*, *Steclariu*, *Teslariu*, *Văcariu*, *Vezăteu* ș.a.).

Beneficiile consultării catagrafiilor sînt multiple pentru toponimiști, care pot găsi aici prime atestări, ca de exemplu pentru satele *Baba Rea* („Toadir Tancu ot Babarea", p. 83) și *Codrul* (*Buciumenilor*): „Iancul și Ioan sîn Toader Savastru ot Codru" (p. 464), precum și informații care pot conduce la explicarea etimologiei unor toponime[1]. De exemplu, printre persoanele recenzate la satul Ciortești se află *Sîmion Rotar*, *Toader, gineri a Rotarului* (p. 159), *Ion zăt Rotar* (p. 160), *Ion Rotar*, *Toader Rotar*, *Mihălachi Rotar*, *Gheorghi Rotar* (p. 161) și *Ion a Rotarului* (p. 162). Pe o parte a moșiei satului Ciortești, atestată cu denumirile *Crasna* (cca 1825), *Fundul Crasnei* (în 1830), *Crăsnița* (la 1846) sau *Fundul Crăsniței* (la 1842), s-a înființat un sat numit în acte oficiale mai întîi *Rotarul* sau *Rotarul din Fundul Crasnei* (la 1871), apoi *Rotarii* (la 1873), ulterior *Rotăria* (1876), această ultimă denumire fiind folosită și astăzi, *Crăsnița* (1876), *Crasna* (1899), *Fundul Crasnei* (1913)[2]. Consemnarea prezenței în satul Ciortești a mai multor persoane cu numele de familie Rotaru, la 1820, elucidează motivația denumirilor de odinioară a satului—*Rotarul* sau *Rotarii*. Specificul activităților în unele sate poate determina schimbarea denumirii așezării; așa s-a întîmplat cu localitatea Grajduri, ai cărei localnici se ocupau și cu „faciri di mangali" (p. 197), iar o parte a satului se va numi, începînd cu 1830, *Cărbunarii*[3].

Volumul de față conține și o *Notă asupra ediției*, o *Bibliografie* în legătură cu localitățile care făceau parte din ținutul Vaslui, un *Indice toponimic* și un *Indice de nume de stăpîni de moșii și de privilegiați*, care fac posibilă identificarea rapidă și eficientă a unor informații și orientarea cititorului în materialul amplu al acestor recensăminte.

Ținuta științifică înaltă a lucrării și valoarea informațiilor conținute în catagrafii ne fac să sperăm că editorii vor continua publicarea acestor documente.

---

[1] Am arătat în două articole (*Catagrafiile Vistieriei Moldovei, surse documentare pentru etimologiile toponimelor personale (I)*, publicat în „Analele științifice ale Universității «Alexandru Ioan Cuza» din Iași", Secțiunea III e, Lingvistică, **60**, 2014, p. 41–50, și *Catagrafiile Vistieriei Moldovei, surse documentare pentru etimologiile toponimelor personale (II)*, din „Philologica Jassyensia", **11** (2), 2015, p. 33–37) importanța acestui tip de documente pentru elucidarea unor etimologii toponimice.

[2] Informații preluate din *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, volumul I. *Repertoriul istoric al unităților administrativ-teritoriale (1772–1988)*, partea a 2-a, Editura Academiei Române, București, 1992, p. 1005.

[3] *Ibidem*, partea 1, Editura Academiei Române, București, 1992, p. 206.